

Lärande
Lärande Centralt
Per Röjfors
Utvecklingsledare
0302-52 20 72
073-660 46 26
per.rojfors@lerum.se

Vet den ena handen vad den andra gör?

En kartläggning av arbetet med övergångar mellan förskola och förskoleklass samt grundskolans yngre åldrar med fokus på språkutvecklande arbete inom Sektor lärande, Lerum

Inledning och bakgrund

I augusti 2014 inleddes diskussioner mellan verksamhetsutvecklare, språkutvecklare, utvecklingsledare och chefen för Elevhälsa och utveckling på sektor Lärande kring hur ett långsiktigt strategiskt arbete skulle kunna utformas för att höja resultaten inom ämnet svenska för eleverna i åk 9.

Resultat av uppföljningar och analyser från 2013 och bakåt gör att vi utifrån kunskapsresultat i årskurserna 2,3,5 och 6, nationella prov i årskurs 3,6 och 9 samt betygsresultat i årskurs 6 och 9 idag kan värdera och dra följande slutsatser:

- 1) Resultaten i svenska sjunker svagt men tydligt över tid
- 2) Pojkarnas resultat är för låga

En rad olika åtgärder och strategier föreslogs baserat på ett flertal hypoteser.

Datum
2015-01-20

En av hypoteserna utgör grunden för denna rapport och är särskilt viktig att ha med sig:

Undervisningen i svenska i de lägre årskurserna "krokar" inte i förskolans och förskoleklassens arbete med språkutveckling – Vi utnyttjar därmed inte den fördel som en pedagogisk medveten förskola kan ge.

På ett annat sätt, med andra ord, skulle man kunna beskriva det som att "den ena handen inte alltid vet vad den andra handen gör"

Från flera håll så framkom det i gruppens diskussioner att det fanns en kunskapsbrist kring hur man i sektorns olika verksamheter (de olika skolformerna) arbetar med språkutveckling och språk i ämnen, i första hand svenska.

Det framkom även att sektorn saknar en **samlad bild** av **hur, var, när och vad** som sker i de *överlämningar* som årligen sker mellan verksamhetsformerna förskola- förskoleklass- grundskola.

Ett grundläggande antagande och ett väl utforskat område är att barns framtida språkutveckling påverkas mycket starkt av den språkliga miljö barnet befinner sig i under de första åren av sitt liv. Den pedagogiska verksamhet vi har idag i förskola, samt undervisningen i förskoleklass och grundskola skall enligt våra styrdokument klart och tydligt kännetecknas av att verksamheterna håller en jämn, hög, bred och djup kvalitet ifråga om det språkutvecklande arbetet.

I dag går större delen av en barnkull i åldrarna 1-5 år i förskolan och i stort sett alla barn som fyllt 6 år skrivs in i förskoleklass. Med andra ord; en god start i barnets språkutveckling ger bra förutsättningar för kvarstående effekt och all annan inläring underlättas.

Vidare är effekten av en strukturerad undervisning en viktig framgångsfaktor för elevernas inläring. Att under de första åren få en väl strukturerad undervisning där själva språkundervisningen utgör en omfattande del av den fastställda undervisningstiden kan på ett sätt betecknas som en framgångsrik tidig insats.

För att kunna genomföra en *individanpassad* strukturerad undervisning och dessutom skapa en progression i språkutvecklingen är det därför av största betydelse att mottagande pedagoger i förskoleklass och skola och avlämnande pedagoger från förskolan har förutsättningar att skapa en så samstämmig bild som

Datum
2015-01-20

möjligt över var barnet befinner sig, vilket då sker genom möten, samtal och information pedagoger emellan¹.

Informationen och kunskapen som dessa pedagoger skall överföra, tolka och processa i den egna verksamheten avser områden som social och motorisk utveckling, emotionella förmågor och färdigheter och inte minst barnets kunskapsutveckling.

För pedagogerna i förskoleklass, som snabbt skall skapa trygghet i och få en ny gruppkonstellation att arbeta väl tillsammans, är det därför väsentligt att få **rätt** och **relevant** information, **vid rätt tidpunkt**, om vilka **arbetsätt** och **metoder** man tidigare använt sig av, för att kunna ta vid och skapa den eftersökta progressionen både ifråga om det enskilda barnet men även på gruppnivå.

Mål och syfte med undersökningen

Syfte

Undersökningen syftade till att samla in information rörande överlämningsarbetet mellan förskola, förskoleklass och grundskola utifrån **hur, vad, var** och **när**. För att därmed få kartlagt det idag befintliga arbetet med övergången förskola-förskoleklass på samtliga enheter inom Sektor lärande.

Mål

Kartläggningen skall kunna ge berörda utvecklare, chefer och pedagoger inom Sektor lärande en nulägesbild. Utifrån denna nulägesbild skall slutsatser kunna dras för fortsatt arbete och framtida insatser.

Metod

En arbetsgrupp tillsattes bestående av Eva Lindberg – språk, läs och skrivutvecklare, Agneta Bäck Lilja specialpedagog tal, språk och hörsel, Ia Thun specialpedagog inriktning utveckling förskolan och Per Røjfors, utvecklingsledare.

Arbetsgruppen har genomfört intervjuer med 16 st specialpedagoger.

Vi har även läst de vid tidpunkten för oss tillgängliga SKA-rapporterna gällande samtliga berörda enheter i verksamheterna förskola och grundskola F-5.² I de fall

---

1) sid 47-48, Förskoleklassen- uppdrag, innehåll och kvalitet Skolverket 2014

² De SKArapporter, 8 st. gällande förskolan och 9 st. grundskolan, vi fått tillgång till är de som anvisats oss och som är klarmarkering av såväl rektor/förskolechef som sektor Lärandes verksamhetsutvecklare.

där det funnits har vi även fått ta del av enheternas skriftliga planer, rutiner och policys för överlämningen.

I de flesta fall har specialpedagogerna efter avslutad intervju fått granska de renskrivna intervjuanteckningarna för att ge respons på om vi uppfattat svaren korrekt. I ett par fall har vi inte hunnit med att göra detta. Särskilt viktigt att påpeka är att vi hela tiden hanterat allt material inom gruppen och att vi varit noggranna med att påpeka vårt ansvar i att inte leta fel eller brister.

Intervjuerna genomfördes i de flesta fall, med undantag för tre personer som gruppintervjuer med ej på förhand givna frågor. Intervjuperioden rörde sig över ett spann på ca 5 veckor.

Med valet av frågor vid intervjuerna ville arbetsgruppen försöka inhämta så mycket information som möjligt rörande överlämningarnas process, dess innehåll och rutin. Detta var ett medvetet val då denna syftet med undersökningen var att kartlägga ett nuläge och därmed inte detaljgranska något specifikt moment i processen, metod eller arbetssätt.

Läsningen av SKA-rapporterna delades upp emellan oss och granskades utifrån följande metod.³

Resultatsammanställning

Följande tre områden har vi haft i fokus:

- 1) **Organisation och process** – övergripande om arbetet med övergångarna på individ, grupp och organisationsnivå.
- 2) **Innehåll** –vilken information som lämnas över (vad, var, när, vem och hur) samt språkutvecklande arbetssätt/metoder och insatser.
- 3) **Ansvar och ledning** – Ansvar, initiativ, ledning och tydlighet gällande i och för överlämningsprocessen

Vi redovisar endast de slutsatser vi kommit fram till för respektive område. Resultatsammanställningen finns att tillgå vid behov.

Frågeområde 1

Organisation & process

Intervjufrågor

- Hur arbetar ni med övergången mellan förskola/förskoleklass?
- Vilka insatser/åtgärder/aktiviteter vidtar ni?

---

³ Lämnas på begäran// Per Røjfors

- Sker överlämningen på individ/grupp/organisationsnivå?
-

Slutsatser:

Det finns skriftliga detaljerade rutiner, planer eller policys på organisationsnivå på de flesta enheterna. Något undantag finns. Processen och stegen i processen dvs rutinerna är likartade. Aktiviteter och moment i processen beskrivs och ofta är det även utskrivet ett eller flera ansvar i relation till en angiven aktivitet. I ett par av planerna återfinns tydliga frågeställningar som riktar sig till förskollärarna i förskolan rörande alla barns lärande i gruppen som överlämnas, dvs ett generellt fokus på språkutveckling.

I en av planer vi granskat kan vi även se frågor kring lärande, -språkutveckling på individnivå. Processen, startpunkten för överlämning startar i de flesta fall när valet av skola är genomfört, d.v.s. i november/december året innan. I ett par fall anger man januari-februari men det är en tolkningsfråga som kan hänga samman med ansvarsfrågan; det är i många fall otydligt vem som ytterst ansvarar för när och hur processen initieras och ansvaret är ofta delat på specialpedagog och rektor vilket gör att svaret inte heller blir lätt att ge.

En förskola uppger att man även har uppföljningssamtal med mottagande enhet några veckor in på höstterminen, för att följa upp hur det gått för de barnen man lämnat över till förskoleklass.

Frågeområde 2**Innehåll***Intervjufrågor*

- Vilken information lämnas från förskola till förskoleklass?
(barn i behov av särskilt stöd, metoder etc.?)
  - Finns det riktlinjer, rutiner (handlingsplan el liknande) för hur överlämningen genomförs?
  - Beskrivs när, var, vad, vem och hur i dessa dokument?
  - Hur kommuniceras den/dessa i så fall?
-

Slutsatser:

Datum
2015-01-20

Innehållet i rutiner, planer och policys är starkt inriktade på omsorg, trivsel, trygghet och gruppindelning. Gällande barn i behov av särskilt stöd så är informationen inriktad mot sociala förmågor, behov, funktioner etc. men i de fall där språkliga utvecklingsbehov har identifierats redan på förskolan så lämnas dokumentation i form av kartläggningar, TRAS-scheman, logopedinsatser och liknande över till förskoleklassen.

Som tidigare nämnts så finns skriftliga detaljerade rutiner, planer och planer på organisationsnivå. Informationen överlämnas huvudsakligen vid möten och muntligen där man ofta börjar med att efterfråga information om barn i behov särskilt stöd. Val av skola och gruppindelning är två viktiga steg i processen.

Nyckelpersoner som omnämns i intervjuer och i de dokument vi tagit del av är rektor, specialpedagog (förskola-skola) samt förskollärare i förskoleklass. Mindre frekvent förekommer förskollärare i förskolan samt förskolechef. Vi ser få exempel på att informationen i överlämningarna från förskolorna beskriver hur man arbetat språkutvecklande på gruppnivå och även få exempel på hur man tar hand om informationen som överlämnas på individnivå.

Frågeområde 3

Ansvar

Intervjufrågor

- Vem har huvudansvaret för att övergången blir av?
- Vem tar initiativet? Vem leder arbetet hos er?
- Övrigt som du/ni vill tillägga?

Slutsatser:

Rektor (ej förskolechef) anges ofta som den som är ansvarig för att sätta igång och ta initiativ till processtart. I något fall anges specialpedagog. Den fortsatta processledningen och den som driver processen framåt sedan är i huvudsak specialpedagog i skolan. I vissa fall är detta en och samma person.

I intervjuer och handlingsplaner framkommer inte något tydligt mönster av att en roll är övergripande ansvarig för processen. Ansvaret för olika steg i processen finns ofta angivet i planerna och kan vara delat på flera personer. Förskolechefernas roll upplever vi som något otydlig.

Datum
2015-01-20

SKA-rapporterna

Det finns anledning att i ett särskilt avsnitt nämna något om de slutsatser vi dragit efter att ha läst SKA-rapporterna. De upptäckter vi gjort i läsningen finns förstås invävda i resultatsammanställningen ovan men några reflektioner behöver lyftas fram särskilt i kraft av att frågorna ställts initialt i arbetet. För att renodla sammanställningen så lyfts det fram här nedan.

Språkutvecklande arbetssätt

Generellt kan sägas om grundskolans beskrivningar är att de avsnitt där man kan hitta spår av eller kortare beskrivningar rörande språkutvecklande arbetssätt är i de flesta fall avsnitt som avhandlar *modersmål och förskoleklassen*. De beskrivningar som förekommer här är dock kortfattade och innehåller sällan ”hur” utan mer av ”att”, ”vad” och ”vem”.

Beskrivningarna av ”**hur**” man arbetar språkutvecklande i förskolans SKA-rapporter varierar, om än att de överlag är korta eller inte alls förekommer. Det finns i ett par fall beskrivningar som är mer utförliga avseende arbetssätt och metod.

Tre förskolerapporter⁴ skiljer ut sig genom att man där berättar man om sitt språkutvecklande arbetssätt på ett analyserande och resonerande sätt. Man identifierar och skriver ut nya utvecklingsområden, till skillnad från de flesta andra enheter, där vår bild är att man många gånger hänvisar till det pågående sektorsövergripande arbete för högre måluppfyllelse i svenska som just nu pågår.

(En reflektion från vår sida är om det skulle kunna vara resultatet av att man på de här enheterna har drivit språkutvecklande projekt med pedagoger?)

I grundskolans rapporter läser vi ofta om hänvisningar till läromedel där ”En läsande klass med Läsfixarna och ”Nya Språket Lyfter” är frekvent förekommande. Även andra metoder redovisas som t.ex. ”Qnoddarna”

Röda trådar och kopplingar?

I några SKA-rapporter från förskolan förekommer en uttryckt ambition att göra kopplingar och skapa röda trådar för kunskapsöverföring, dvs en mer genomarbetad överlämning som innefattar arbetssätt, metoder, resultat på gruppnivå och liknande⁵

Men vi har inte kunnat identifiera några tydliga röda trådar i fråga om det språkliga arbetet. Därmed inte sagt att det inte finns, men det framkommer inte tydligt för oss, vare sig i intervjuer eller i läsningen.

---

⁴ Skrivs inte ut i denna rapport men är noterat. Lämnas på begäran.

⁵ Skrivs inte ut i denna rapport men är noterat. Lämnas på begäran..

Datum
2015-01-20

Diskussion och rekommendationer till fortsatt arbete

Diskussion

Undersökningens syfte och mål har haft ett brett anslag. Ansatsen att samla in information och kartlägga processen för överlämning eller m.a.o. övergången för ett barn från förskola till förskoleklass/grundskola har givit oss mycket information att hantera, sortera och analysera. Nyfikenheten på vårt arbete och viljan att delge oss och bidra till en ännu bättre övergång har varit stor från de vi har träffat.

Vi tycker att vi uppnått syftet och målet med undersökningen men då arbetet med undersökningen självfallet har generat nya frågor så skulle vi gärna se att man under våren 2015 fördjupar sig i och titta närmare på vissa delar.

Vi kan av vår undersökning dra följande slutsatser:

- De flesta enheter har någon form av dokument (plan, rutin eller policy) för överlämningen.
- Dokumenten är ofta övergripande och vägledande organisatoriskt och är praktiskt inriktade, dvs har fokus på steg i processen; när, var och hur med tex tidsangivelser, mötesformer etc.
- Innehållet i överlämningen; informationen som lämnas över (enskilt barn el. grupp) fokuserar i de allra flesta fall på omsorg, trivsel, trygghet och gruppindelning. Något undantag finns⁶
- I överlämningen behöver andra frågor som berör språk och lärande lyftas fram och förtydligas.
- Någon röd tråd i hur man tar tillvara de erfarenheter som förskolan har av arbetet med enskilt barn och gruppen gällande det språkutvecklande arbetet kan vi inte se idag. Ett systematiskt kunskapsutbyte mellan förskola, förskoleklass och grundskola framförs ofta som ett önskemål av de tillfrågade i undersökningen. Man vill och behöver helt enkelt veta mer om ”vad den andra handen gör”

---

⁶ Enheten NN:s skriftliga överlämningsdokument redovisas att man under samtalet skall ta upp social, språklig, motorisk och övrig utveckling med åtföljande tydliga underrubriker.

Datum
2015-01-20

- Ansvar och ledning: vem som har huvudansvar och vem som har delansvar skulle behöva förtydligas. Förskolechefens roll är otydlig.

Utifrån slutsatserna ovan kan vi se att man på ett par områden omgående skulle kunna kvalitetssäkra och förbättra med relativt enkla åtgärder. Det gäller områdena *Organisation och process* samt *Ansvar och ledning*.

Vi ser även att man skulle kunna beskriva väsentliga delar av överlämningsprocessen i SKA-rapporterna för att påminna om processens betydelse. Beskrivningar av ”hur”- arbetssätt, metoder och strategier skulle vara högst önskvärda delar att lyfta fram.

Gällande Området *Innehåll* så föreslås att undersökningen skulle behövas fördjupas i ett andra steg för att därpå kunna föreslå relevanta förbättringar. Exakt hur det skall göras ser vi gärna en fortsatt diskussion om.

Rekommendationer för arbetsgruppens fortsatta arbete

Vi behöver fortsätta undersöka följande områden

- Hur arbetar våra verksamheter språkutvecklande? Kan vi lära mer av varandra?
- Vad behöver lyftas fram som berör språkutveckling och lärande i överlämningen? För det enskilda barnet/eleven samt på gruppnivå?
- Är processen definierad där rutiner, ansvar och roller är tydliga på samtliga enheter. Är det viktigt att ha detta kvalitetssäkrat inom sektor lärande?

Dokumenterat för arbetsgruppens räkning av Per Røjfors

Lerum den 20/1 2015

Agneta Bäck Lilja, Eva Lindberg, Per Røjfors och Ia Thun